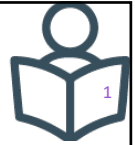

Børnene skal lege sig ind i sproget og skrive sig ind i læsningen

... sådan styrker vi overgangen fra
talesprog til skriftsprog

Læsevejlederdag ØST

Landsforeningen af Læsepædagoger

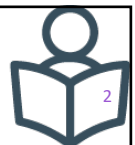
Tirsdag den 22. oktober 2024,

kl. 10.15 – 11.15

Alle elevtekster og -tegninger er indsamlet fra børnehaveklasser i juni 2024

1

Meget summarisk tilbageblik

- 1984 – 1986: "Om sproglig opmærksomhed" (Bornholmerprojektet)
- 1991 – IEA*-undersøgelse af børns læsefærdigheder
- 1997 – Artikel i Folkeskolen, 1997 (interview med Stig Broström):

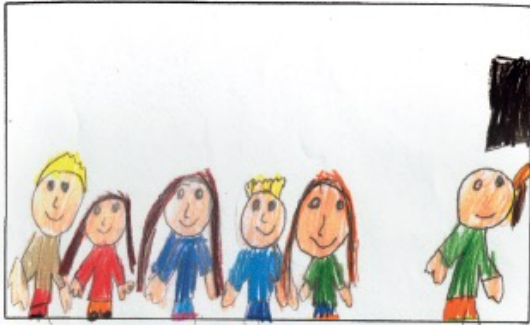
"Rønne Kommune er stadig præget af pionerånden i forhold til indskolingen. Alle kommunens børnehaveklasser, 1.- og 2.-klasser har ekstra mange timer - 25 om ugen, hvoraf de fem er afsat til svømning, gymnastik og drama. Og som et forsøg følger børnehaveklasselederne børnene op i 1. klasse, hvor de deltager en time om dagen i de første otte uger for at repetere sproglegene fra børnehaveklassen sammen med deres nye 1.-klasse-lærer.

... stort set alle skoler i landet har i dag sproglig opmærksomhed på programmet."

- 2024 – Artikel i Læsepædagogen nr. 4: *Den sproglige opmærksomhed, som blev væk.*

*IEA: International Association for the Evaluation of Educational Achievement
- forløber for fx PISA og PIRLS.

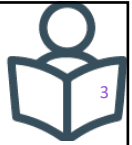
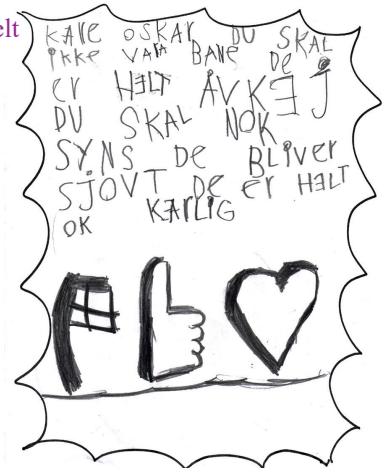
2

Forudsætninger for læsning og skrivning

Kære Oskar Du skal
ikke være bange. Det
er helt okay.
Du skal nok
synes, det bliver
sjovt. Det er helt
OK. Kærlig

Brev til en skolestarter

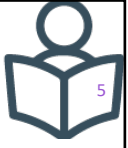
3

Ideen bag projekt *Om sproglig opmærksomhed*

- Sproglegene udvikler den sproglige bevidsthed med udgangspunkt i **talesproget** ved at rette børnenes opmærksomhed mod forskellige dele af talesprogets byggesten: sætninger, ord, stavelser og lyde.
- **Via lege** opdager børnene, at talesproget kan betragtes i sig selv: Langsomt opøver de rutine i at kunne beskæftige sig med elementerne uden at lade sig aflede af indholdet.
- Sproglegene vænner børnene til at håndtere **dobbeltheden i sproget**: At ord betyder noget, men også har en lydstruktur, man kan lege med.
- Bevidsthed om dobbeltheden i sproget (indhold/form) er afgørende for tilegnelse af skrive-og læsefærdighed, ellers kan børnene ikke stave og skabe/søge mening samtidigt.

4

LÆSEREBET

(oversat fra Scarborough, 2001)

Sprogforståelse

Forhåndsviden
(facts, begreber, etc.)

Ordforråd
(bredde, præcision, relationer, etc.)

Sproglige strukturer
(syntaks, semantik, etc.)

Sproglige ræsonnementer
(inferens, metaforer etc.)

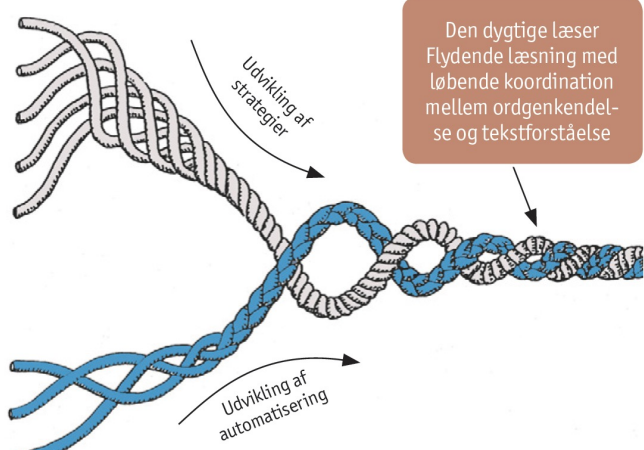
Viden om literacy
(skriftsprogskendskab, genrer etc.)

Ordgenkendelse

Sproglig opmærksomhed
(stavelser, fonemer etc.)

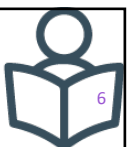
Afkodning
(det alfabetiske princip,
bogstav/lyd-kendskab)

Visuel genkendelse
(af hele ord eller dele af ord)

Børnene skal lege sig ind i sproget ...

5

Skriverebet – frit efter Scarboroughs læsereb

Sprogforståelse

Forhåndsviden
(facts, begreber, etc.)

Ordforråd
(bredde, præcision, relationer, etc.)

Sproglige strukturer
(syntaks, semantik, etc.)

Sproglige ræsonnementer
(inferens, metaforer etc.)

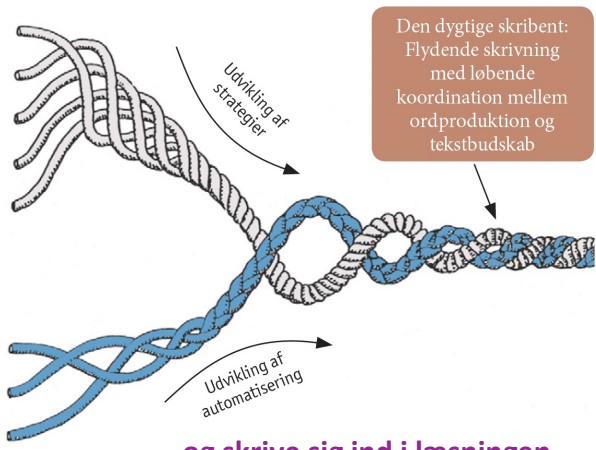
Viden om literacy
(skriftsprogskendskab, genrer etc.)

Ordproduktion

Sproglig opmærksomhed
(stavelser, fonemer etc.)

Kodning
(det alfabetiske princip,
bogstav/lyd-kendskab)

Flydende skrivning
(af hele ord eller dele af ord)

... og skrive sig ind i læsningen.

6

Brev til skolestarter juni 2024

Hej

Du kan (godt) gøre dig klar på, at det kan være svært, når der er matematik, når man skal regne og arbejde med former og figurer. Man kan få hjælp fra ens bord, hvis ens bord ikke kan hjælpe, spørger man en voksen.

I tegningen står:

Vil du hjælpe?

Ja

hei
Du kan gøre dig klar på, at det
kan være svært, når der er matematik,
når man skal regne og arbejde med
former og figurer. Man kan få hjælp
fra ens bord, hvis ens bord ikke kan
hjelpe. Spørger man en voksen.

7

Sprog og begreber er *også* mængdeforståelse og enkel regnekompetencer

- Den tidlige interesse (dvs. i dagtilbuddet) for tal og mængder var bedst til at forudsige elevernes præstationer i både matematik og læsning i skolen.
- Den tidlige interesse for bogstaver og lyde i ord kunne kun forudsige elevernes præstationer i læsning – men ikke i matematik.

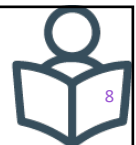
Eksempler på før-faglige begreber

- ord, som beskriver fx orientering i rum og retning, tid eller sammenhænge.

Konkrete ord som fx

- cirkel, trekant, firkant
- glat, ru, fin, grov, hård, blød
- halvfuld, næsten fuld, overfyldt
- kort, lang, smal, bred, høj, lav.

Frost og Pøhler, 2024

8

Kære Agnes Glæd dig til
 skolen fordi at man har
 matematik
 og man har også dansk
 og man har også USU
 og man har også idræt
 og man har også ti-mad.

KAR AGNES GLÆD DIG TIL
 SKOLEN FORDI AT MAN HAR MAT
 OG MAN HAR ØSE DANSK
 OG MAN HAR ØSE USU
 OG MAN HAR ØSE IDRÆT
 OG MAN HAR ØSE TI-MAD

Sproglig opmærksomhed

9

Strukturen bag sproglegene

Sproglege med fokus på:

At lytte opmærksomt

LEG MED
SPROGET

↗
 ↘

Remser

Rim

Sætninger og ord

Rytme og stavelser

Forlyd

Enkeltlyd

Tage lyd væk – nyt ord

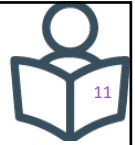
Dagtilbud

Bh.kl. 1. halvår

Bh.kl. 2. halvår

10

Sproglegene har effekt, hvis

- de gennemføres systematisk
- børnene oplever det som en reel leg, styret af den voksne
- indholdet i legene inddrages og italesættes eksplicit i forbindelse med andre sproglige aktiviteter
- præsenteres og leges i den samlede gruppe
- indholdet i legene repeteres igen og igen

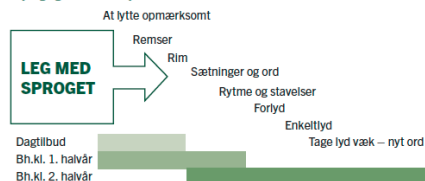
11

At lytte opmærksomt

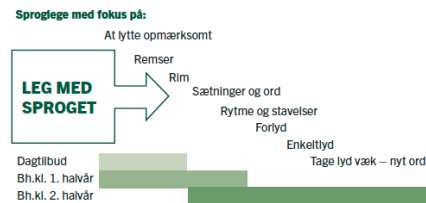
- Luk øjnene og lyt et halvt minut
 - Hvad kan vi høre, men ikke se?
 - Hvad kan vi både se og høre?
 - Hvad kan vi se, men ikke høre?
- Luk øjnene og lav en lyd
 - host, snøft, klik med tungen, klap ...
- Gem ting i en kasse – gæt, hvad det er ud fra lyden
 - saks, et æggeur, nøgler, legetøjsbil ...
- Leg *Byen sover* eller *Lille hund* ...
- Hvisk et ord til sidemanden og send ordet rundt i rundkredsen

Sproglege med fokus på:

12

Remser og rim

• Sig remser i kor

- Kombiner gerne med bevægelse, så rytmen mærkes i kroppen, fx
 - Okker gokker (to hænder fremme, som efter tur bliver ”gokket” væk)
 - Ælle, bælle ...
- Ny remse hver dag – repeter de gamle
- Tramp nogle remser

• Flyt fokus fra rytme til ord, der rimer

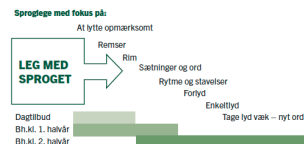
- Anders And er en mand, men når han skal hente ...
- Lav nye rimhistorier:
 - Jeg er stor, jeg har en ...
 - På en mur, står et ...

• Læs bøger med rim og rytme

- Halfdans ABC
- Frøken Pingelpot

13

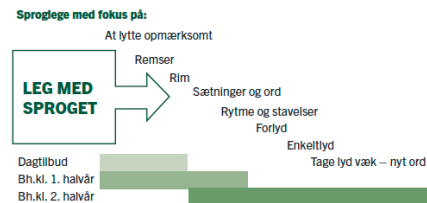
Vær opmærksom allerede nu!

- Viser barnet umiddelbar nysgerrighed og interesse?
- Kommenterer barnet spontant undervejs i oplæsningen?
- Stiller barnet spørgsmål til fx indhold eller billeder?
- Viser barnet interesse for bøger?
- Udtrykker barnet selv ønske om at få læst højt?
- Tager barnet selv initiativ til at kigge i bøger?
- Legelæser barnet i bøger, fx for dukker, bamser eller kammerater?

14

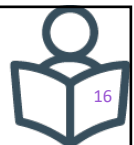
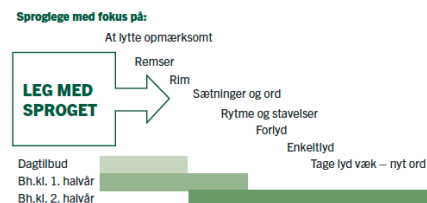
Sætninger og ord

- Læs en bog højt med én sætning på hver side
 - Tal om, at hver sætning er en historie i sig selv
 - Læs bogen igen, få børnene til at gentage sætningerne
 - Tæl sætningerne
- Opdel sætninger i ord
 - Brug legoklodser, centicubes eller andre klodser
 - Læs en af sætningerne fra bogen højt
 - Læg en klods for hvert ord
 - Tæl antal ord
 - "Læs" sætningen sammen. Peg på klodsen (husk læseretning) – ord for ord

15

Rytme og stavelser

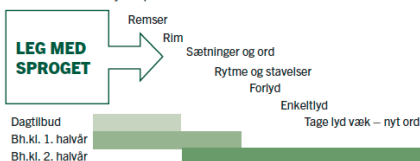
- Gentag nogle af "trampelegene" fra Remser og rim
 - Tal om rytmer – og om, at der også er rytmer i ord, fx *skoletaske*:
 - Sig ordet langsomt, gå et skridt for hver stavelse. Få børnene til at gøre det samme
 - Andre gode ord: børnehaveklasse, madkasse, vingummi, bord
 - Tal om lange og korte ord
 - Prøv at klappe ordene i stedet for at trampe dem
- Klap stavelser
 - Start med børnenes navne: Du klapper først, børnene klapper efter.
 - Lidt efter lidt kan nogle børn selv klappe. Andre har stadig brug for støtte.

16

Forlyd 1

Sproglege med fokus på:

At lytte opmærksomt

• Husk det er lyden – ikke bogstavet – I fokuserer på

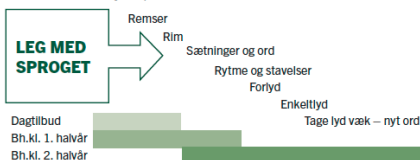
- Brug billeder og ting, ikke ordkort
- Forlyd i navnene
 - Start med dit eget
 - Sig det tydeligt: Lllllis - lad børnene gentage
 - Gennemgå alle navne på samme måde
- Sig en (bogstav)lyd. Alle, der har et navn, som starter med lyden, rejser sig op
- Lyt efter forlyd i andre ord: start med konsonanterne
 - Vælg ord som eleverne har et kendskab til, fx chokolade /s/, tyrannosaurus /t/ eller hval /v/.

17

Forlyd 2

Sproglege med fokus på:

At lytte opmærksomt

• Start med konsonanterne i denne rækkefølge:

- s – f – l – n – m – v – t – p – d – b – g – k – r – j – h
- Vælg 10 billedkort: 6 kort starter med s, 4 kort har anden forlyd.
- Hold et s-kort op og sig ordet tydeligt
 - Starter ordet med /s/?
 - Hvis ja, lægges det i én bunke
 - Hvis nej, lægges det i en anden.
- Læg 4-6 f-kort i bunken. Sorter i tre bunkers:
 - s-bunken, f-bunken, andre-kort-bunken
- Senere kan børnene måske spille sorteper, vendespil eller banko med kortene.

Billeder genereret af AI via ChatGPT (OpenAI)

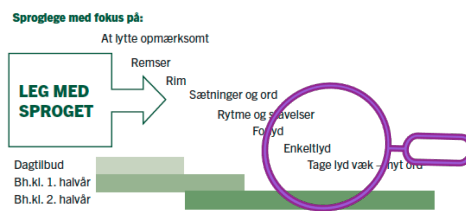
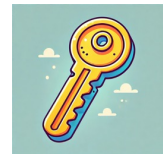
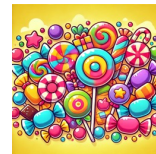
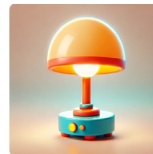
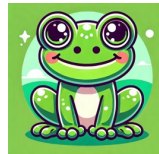
18

Enkeltlyd

• Genbrug billeder fra legene med forlyd

- Kan I høre hvad ordet starter med?
- Uddel gerne håndspejle
- Sig ordet tydeligt, se på din mund
- Læg en klods/centicube for hver lyd
- Peg på "lydene" en efter en og sig ordet.

- Start med kvk-ord
- Derefter kkv-ord
- Udvid antallet af lyde

19

Tag lyd væk

• Hvad sker der med ordet *mand*, hvis man tager /m/ væk?

- Prøv også med: *vand*, *sand* og *land*.

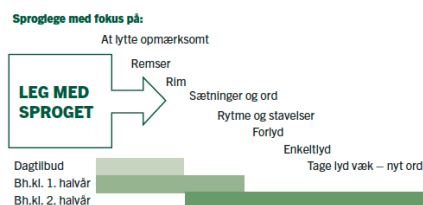
• Andre gode ord: *væg*, *bord*, *mis*, *føl*, *mur*, *mål*

• Vend legen om:

- Hvilket ord får man, når man sætter /m/, foran *and*?
- Prøv med /v/, /s/, /l/

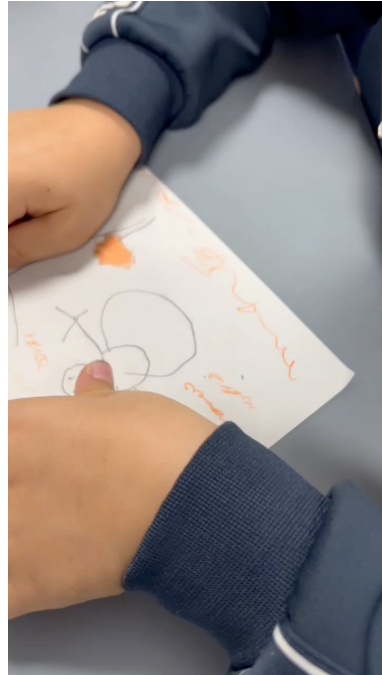
• Brug strategien, når barnet skal skrive:

- *Jeg ved, at du kan skrive bil, og nu vil du skrive pil.*
Kan du høre, hvad er forskel på de to ord?

20

Bogstavkundskab

21

Den motiverede elev

En motiveret elev er en elev, som har lært, hvordan han skal takle de udfordringer, som dukker op, når han skriver.

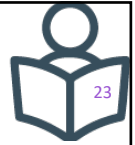
Det er en elev, som ved, hvad han skal skrive om, og hvordan han kan bruge de ressourcer, som er nødvendige.

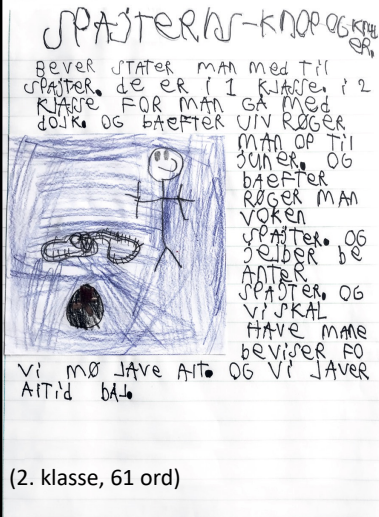
En motiveret elev er *ikke nødvendigvis* en, som kan lide at skrive, men det er en elev, som er villig til at bruge de værktøjer eller strategier, som er nødvendige for at skabe en tekst, han bliver tilfreds med.

Boscolo, 2009

22

Mål for bogstavkundskab

Spejderknob og knuder

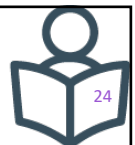
Bæver starter man med til spejder. de er i 1. klasse. i 2. klasse får man (lov til at) gå med dolk. og bagefter ulv ryger man op til junior. og bagefter ryger man (op til) voksen spejder. og spejder de andre spejdere. og vi skal have mange beviser for vi må lave alt. og vi laver altid bål.

- Hurtig og sikker benævnelse af bogstaver
- Automatiseret kobling mellem bogstav og bogstavlyd (grafem-fonem)
- Sikker bogstavangivelse – dvs. eleven kan skrive, så bogstaverne kan genkendes af andre

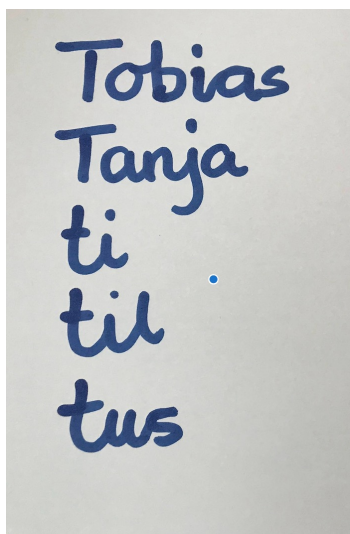
Myran m.fl., 2021

(2. klasse, 61 ord)

23

Dagens bogstav (20 min + skrivning)

1. Skriv 4-5 navne og ord på tavlen, som starter med bogstavet
2. Tal om, hvorfor netop de navne og ord står her (4 min)
3. Hvad hedder bogstavet? (2 min)
4. Bogstavet har lyden ... Se på min mund, når jeg siger lyden ... (4 min)
5. Gå på bogstavjagt i en tekst (peg på bogstavet, sig lyden, læs ordet) (5 min)
6. **Skriv bogstavet** – vis skrivevej (5 min)
7. Skriv ... Brug nogle af ordene fra tavlen eller fra bogstavjagten

24

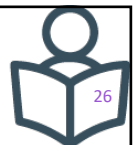
Skriv bogstavet – 5 minutter – sæt ord på!

- Skriv bogstavet i bogstavhus
- Sæt ord på skrivevejen:
 - a: rundt – løft – ned
 - p: ned – løft – rundt
 - B: ned – løft – bue – bue
- Skriv i luften – kroppen er bogstavhus
- Skriv på ulinjeret papir

25

Hjælperedskaber i lokalet/tasken/på bordet

a	b	c	d	e	f	g	h
i	j	k	l	m	n	o	p
q	r	s	t	u	v	w	x
y	z	æ	ø	å	Stumme bogstaver: hj..., hv..., ...ld, ...nd. Endelser: -er, -en, -et		

A	B	C	D	E	F	G	H
I	J	K	L	M	N	O	P
Q	R	S	T	U	V	W	X
Y	Z	Æ	Ø	Å	STUMME BOGSTAVER: HJ..., HV..., ...LD, ...ND. ENDELSER: -ER, -EN, -ET		

26

Bogstavlæsning

De 24 små bogstaver (c, q, x, z og w tælles ikke med) skal kunne læses fejlfrit på mindre end 17 sek.

De 24 store bogstaver skal tilsvarende kunne læses fejlfrit på mindre end 17 sek.

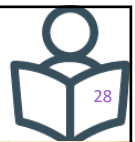
f	i	d	s	g	o
n	a	r	l	t	å
e	ø	j	b	u	k
p	h	y	v	æ	m

Test ca. en gang om måneden, indtil målet er nået.
Herefter skal eleven ikke længere undervises i bogstaverne
– men de skal til stadighed repeteres.

Kan downloades fra
<https://www.akademisk.dk/laeseguiden>

27

Holdegreb

Hvordan Per blev den bedste i klassen ...

1. Per var ikke gode venner med skriftligt arbejde. Uha!

2. Karakterbogen sagde g, g÷, g - og det var ikke godt.

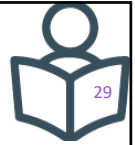
3. Så gik Per og far i byen og købte den gode skolepen: Penol.

4. Og nu er Per den bedste i klassen. Du skulle også købe Penol.

Penol Skolepen
- den bedste i klassen!
kr. 16⁵⁰ Chrom - kr. 18⁵⁰ Ekstra

Annonce i
Anders And &Co,
16. august 1960

28

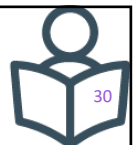

Skriveredskab og greb

- Der er ingen grund til at gribe ind, når man observerer sære greb, mens barnets tegner og maler.
- Store blyanter eller trekantede gribetutter til at sætte uden på blyanten har ingen beviselig effekt i udviklingen af hensigtsmæssigt greb.
- Det er vigtigt, at børnene får mulighed for at gøre erfaringer med mange forskellige typer skriveredskaber.

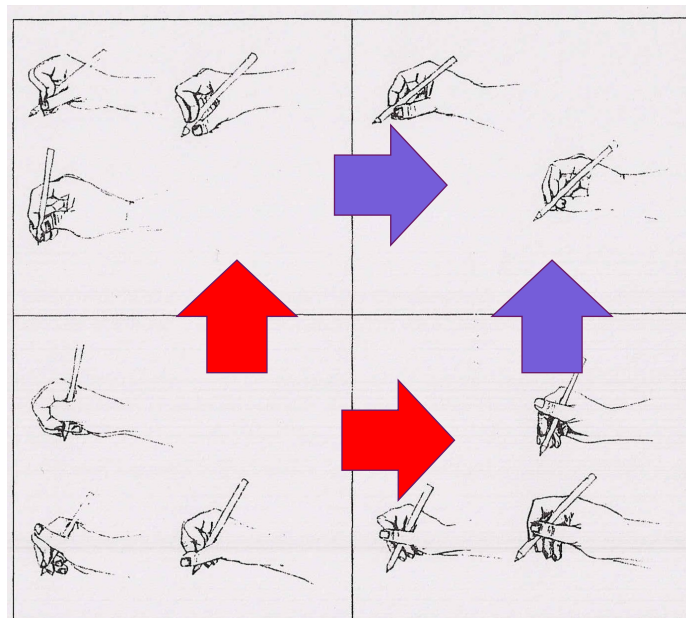
Ann-Sofie Selin: Pencil Grip, 2003

29

Præcisionsgreb

Kraftfuldt greb

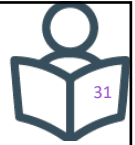

Hårdt pres

Let pres

30

Balanceret læse- og skriveundervisning

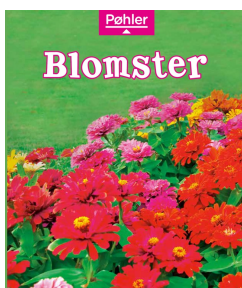
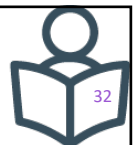
- Sproglig opmærksomhed
- Fonologisk opmærksomhed
- Ordforråd
- Forståelse
- Automatisering

Parallelskrivning

31

Balanceret læseundervisning

Der arbejdes tre gange med hver bog
1. gang introduceres bogen

2. gang arbejdes med fx bogstaver, ord eller tegn i bogen

3. gang bruges bogen som udgangspunkt for skrive-, drama- eller tegneopgaver

© Lis Pøhler, www.laesning.dk

32

Blomster

Pb dansk v/af Lis og Torben Pøhler

Blomster er røde.

Blomster er blå.

Blomster er orange.

Blomster er gule.

Blomster er grønne.

Blomster er pink.

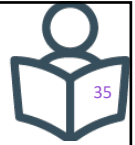
Blomster er lilla.

Blomster til dig!

1. gang

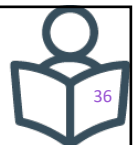
Fortæl om bogen, fx

*Nu skal vi læse en bog, som hedder **Blomster**. Prøv at kigge på billedet. Hvad kan I se? Hvilke farver har blomsterne? Har I selv blomster derhjemme? Hvad tror I, bogen handler om?*

- Tal om forside og bagside
 - Vis derefter bogen side for side: Fortæl om indholdet ud fra illustrationerne
 - Stop inden sidste side. Lad børnene til at gætte, hvad den slutter med
- Giv en bog til hvert barn
 - Læs for og lad dem læse efter/læse med
 - Peg på ordene, men du læser
- Lad eleverne læse alene
 - Brug stille stemme/læsefon
- Læs bogen fælles med hele klassen

© Lis Pøhler, www.laesning.dk

35

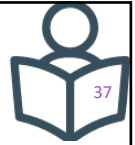

2. gang – fokus på bogstavet B/b

- Vis bogen og få børnene til at fortælle, hvad de kan huske. Brug gerne samme spørgsmål som sidst (fx Hvad mon pigen på bagsiden har i hånden?)
- Læs bogen med børnene (korlæsning). Peg på ordene, mens du læser.
- Vis forsiden og peg på ordet *Blomster*. Mon nogen kender navnet på det første bogstav?
- Læs bogen igen. Stop op ved alle b'erne. Udtal dem tydeligt.
- Giv en bog til hvert barn. De kan læse sammen med dig, for hinanden eller hver for sig (stille stemme/læsefon)
- Læs bogen sammen
- Skriv B og b i tegne-/skrivebogen og tegn b-ord

© Lis Pøhler, www.laesning.dk

36

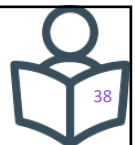

3. gang ... Tag udgangspunkt i bogen

- Giv en bog til hvert barn og tal om titel og indhold
- Læs bogen i fællesskab, mens I peger på ordene
- Repeter B
- Slå op på side 2 - vis ordet *er* (Husk to fingre!)
- Læs resten af bogen sammen. Find flere *er* – marker dem hver gang.
- Tal om andre ting, som kan have forskellige farver (tasker, **bl**user, glas **bl**iler ...)
- Parallelskrivning: Skriv en ny bog (Biler er røde. Biler er blå ..)

© Lis Pøhler, www.laesning.dk

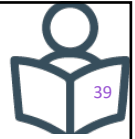
37

Parallelskrivning

38

Puslehistorier

- Klip brikkerne ud
- Genfortæl historien eller lav nye historier
- Lim brikkerne ind i tegne-/skrivebogen
- Introduktion til puslehistorier:
 - Se i vejledningen til Læseguider, trin1: [På vej til skole](#) – fri download

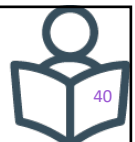
© Lis Pøhler, www.laesning.dk

Blomster

 Blomster	er	røde	.
 Blomster	er	blå	.
 Blomster	er	gule	.
 Blomster	er	pink	.
 Blomster	er	lilla	.

39

Årsplan for børnehaveklassen

Bh.kl. 1.halvår Læs billedbøger med gentagne sætningsstrukturer, remser og rim.
Legelæsning

Bogstavindlæring og bogstavskrivning
Skrivning af fælles tekster
Forskellige skriveaktiviteter tilpasset de temaer, klassen arbejder med

Bh.kl. 2.halvår

Differentieret læseundervisning /Guided Reading

Repetere bogstaver og bogstavskrivning
Forskellige skriveaktiviteter tilpasset de temaer, klassen arbejder med

Sproglege med fokus på:

At lytte opmærksomt

Remser

Rim

Sætninger og ord

Rytme og stavelser

Forlyd

Enkeltlyd

Tage lyd væk – nyt ord

Dagtilbud

Bh.kl. 1. halvår

Bh.kl. 2. halvår

**SKRIVE SIG IND I
LÆSNINGEN**

40

Referencer

- Boscolo, P (2009): Engaging and motivating children to write, i: *The SAGE Handbook of Writing Development*. Red. af Beard, R, Myhill, D, Riley, J. og Nystrand, M. Sage Publication Ltd, London.
- Frost, J. (2020): *Mærk sproget – Skriv og læs!*, Forlaget Pøhler.
- Frost, J. og Pøhler, L. (2024): *Bogstaveligt talt. En god skolestart*, Forlaget Pøhler.
- Frost, J. og Pøhler, L. (2024): Den sproglige opmærksomhed, som blev væk, i *Læsepædagogen nr. 4/2024*, Landsforeningen af Læsepædagoger.
- Mejding, J. (1994): *Den grimme ælling og svanerne? – om danske elevers læsefærdigheder*. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Myran, I.H. m.fl.: (2021): *Stilladseret skrivning i indskolingen*, Forlaget Pøhler.
- Pøhler, L. (2019): *Læseguiden – til den særligt tilrettelagte undervisning*, Akademisk Forlag.
- Selin, Ann-Sofie (2003): *Pencil Grip. A Descriptive Model and Four Empirical Studies*. Åbo Akademi University Press, Finland.
- Wiborg, A. (1997): Opmærksomhed på sproget virker i *Folkeskolen, 14. august 1997*.